

CAPUT IX

De Angelorum conditione quid secundum divina testimonia sentiendum sit.

NUNC, quoniam de sanctæ Civitatis exortu dicere institui, et prius quod ad sanctos Angelos attinet dicendum putavi, quæ hujus Civitatis et magna pars est, et eo beator, quod nunquam peregrinata, quæ hinc divina testimonia suppetant, quantum satis videbitur, Deo largiente, explicare curabo. Ubi de mundi constitutione sacræ Litteræ loquuntur, non evidenter dicitur utrum vel quo ordine creati sint Angeli: sed si prætermisisti non sunt, vel cœli nomine, ubi dictum est: « In principio fecit Deus cœlum » et terram¹; » vel potius lucis hujus, de qua loquor, significati sunt. Non autem prætermisisti esse hinc existimo, quod scriptum est requievisse Deum in septimo die ab omnibus operibus suis quæ fecit², cum liber ipse ita sit exorsus, « In principio fecit Deus cœlum et terram: » ut ante cœlum et terram nihil aliud fecisse videatur. Cum ergo a cœlo et terra cœperit, atque ipsa terra quam primitus fecit, sicut Scriptura consequenter eloquitur, invisibilis et incomposita, nondumque luce facta, utique tenebræ fuerint super abyssum, id est, super quamdam terræ et aquæ indistinctam confusionem; ubi enim lux non est, tenebræ sint necesse est; deinde omnia creando disposita sint, quæ per sex dies consummata narrantur; quomodo Angeli prætermisistrentur, tanquam non essent in operibus Dei, a quibus in die septimo requievit? Opus

¹ Gen. 1, 1. — ² Id. 11, 2.

autem Dei esse Angelos, hic quidem etsi non prætermisistum, non tamen evidenter expressum est: sed alibi hoc sancta Scriptura clarissima voce testatur. Nam et in hymno trium in camino virorum cum prædictum esset: « Bene » dicite omnia opera Domini Domino¹: » in executione eorumdem operum, etiam Angeli nominati sunt. Et in Psalmo canitur: « Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in » excelsis. Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum » omnes Virtutes ejus. Laudate eum sol et luna, laudate » eum omnes stellæ et lumen. Laudate eum cœli cœlorum, » et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini. » Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata » sunt.² » Etiam hic apertissime a Deo factos esse Angelos divinitus dictum est, cum eis inter cætera coelestia commemoratis, infertur ad omnia, « Ipse dixit, et facta sunt. » Quis porro audebit opinari, post omnia ista, quæ sex diebus enumerata sunt, Angelos factos. Sed et si quisquam ita desipit, redarguit istam vanitatem illa Scriptura paria auctoritatis, ubi Deus dicit: « Quando facta sunt sidera, » laudaverunt me voce magna omnes Angeli mei³. » Jam ergo erant Angeli, quando facta sunt sidera. Facta sunt autem quarto die. Numquidnam ergo die tertio factos esse dicemus? Absit. In promptu est enim, quid illo die factum sit. Ab aquis utique terra discreta est, et distinctas sui generis species duo ista elementa sumpserunt; et produxit terra quidquid ei radicitus inhæret. Numquidnam secundo? Ne hoc quidem. Tunc enim firmamentum factum est inter aquas superiores et inferiores, cœlumque appellatum est; in quo firmamento facta sunt sidera quarto die. Nimirum ergo si ad istorum dierum opera Dei pertinent Angeli, ipsi sunt lux illa, quæ diei nomen accepit, cujus unitas ut

¹ Dan. 111, 57. — ² Psal. cxlviii, 1-5. et xxxii, 9. — ³ Job. xxxviii, 7. juxta. lxx.

commendaretur, non est dictus dies primus, sed dies unus. Nec alius est dies secundus, aut tertius, aut ceteri: sed idem ipse unus ad implendum senarium vel septenarium numerum repetitus est, propter senariam vel septenariam cognitionem; senariam scilicet operum quæ fecit Deus, et septenariam quietis Dei. Cum enim dixit Deus: « Fiat lux, » et facta est lux¹; » si recte in hac luce creatio intelligitur Angelorum, profecto facti sunt participes lucis æternæ, quod est ipsa incommutabilis Sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, quem dicimus unigenitum Dei Filium; ut ea luce illuminati, qua creati, fierent lux, et vocarentur dies participatione incommutabilis lucis et diei, quod est Verbum Dei, per quod et ipsi et omnia facta sunt. « Lumen quippe verum, quod illuminat omnem hominem » in hunc mundum venientem², » hoc illuminat et omnem Angelum mundum, ut sit lux non in se ipso, sed in Deo: a quo si avertitur Angelus, fit immundus; sicut sunt omnes qui vocantur immundi spiritus, nec jam lux in Domino, sed in se ipsis tenebræ, privati participatione lucis æternæ. Mali enim nulla natura est, sed amissio boni, mali nomen accepit.

CAPUT X.

De simplici et incommutabili Trinitate, Patris et Filii et Spiritus sancti, unius Dei: cui non est aliud qualitas, aliud substantia.

I. Est itaque bonum solum simplex, et ob hoc solum incommutabile, quod est Deus. Ab hoc bono creata sunt

¹ Gen. 1, 3. — ² Joan. 1, 9.

omnia bona, sed non simplicia, et ob hoc mutabilia. Creata sanc, inquam, id est, facta, non genita. Quod enim de simplici bono genitum est, pariter simplex est, et hoc est quod illud de quo genitum est; quæ duo Patrem et Filium dicimus; et utrumque hoc cum Spiritu sancto unus est Deus: qui Spiritus Patris et Filii, Spiritus sanctus propria quadam notione hujus nominis in sacris Litteris nuncupatur. Alius est autem quam Pater et Filius, quia nec Pater est, nec Filius: sed « Alius » dixi, non aliud; quia et hoc pariter simplex pariterque bonum est incommutabile et coæternum. Et hæc Trinitas unus est Deus; nec ideo non simplex, quia Trinitas. Neque enim propter hoc naturam istam boni simplicem dicimus, quia Pater in ea solus, aut solus Filius, aut solus Spiritus sanctus; aut vero sola est ista nominis Trinitas sine subsistentia personarum, sicut Sabelliani hæretici putaverunt: sed ideo simplex dicitur, quoniam quod habet, hoc est, excepto quod relative quæque persona ad alteram dicitur. Nam utique Pater habet Filium, nec tamen ipse est Filius; et Filius habet Patrem, nec tamen ipse est Pater. In quo ergo ad se ipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad se ipsum dicitur vivens, habendo utique vitam, et eadem vita ipse est.

II. Propter hoc itaque natura dicitur simplex, cui non sit aliquid habere, quod vel possit amittere; vel aliud sit habens, aliud quod habet; sicut vas aliquem liquorem, aut corpus colorem, aut aër lucem sive fervorem, aut anima sapientiam. Nihil enim horum est id quod habet: nam neque vas liquor est, nec corpus color, nec aër lux sive fervor, neque anima sapientia est. Hinc est quod etiam privari possunt rebus, quas habent, et in alios habitus vel qualitates verti atque mutari, ut et vas evacuetur humore quo plenum est, et corpus decoloretur, et

aër tenebrescat sive frigescat, et anima desipiat. Sed etsi sit corpus incorruptibile, quale sanctis in resurrectione promittitur, habet quidem ipsius incorruptionis inamissibilem qualitatem, sed manente substantia corporali non hoc est, quod ipsa incorruptio. Nam illa etiam per singulas partes corporis tota est, nec alibi major, alibi minor; neque enim ulla pars est incorruptior quam altera: corpus vero ipsum majus est in toto quam in parte; et cum alia pars est in eo amplior, alia minor, non ea quæ amplior est incorruptior quam ea quæ minor. Aliud est itaque corpus, quod non ubique sui totum est: alia incorruptio, quæ ubique ejus tota est; quia omnis pars incorruptibilis corporis etiam cæteris inæqualis æqualiter incorrupta est. Neque enim, verbi gratia, quia digitus minor est quam tota manus, ideo incorruptibilior manus quam digitus. Ita cum sint inæquales manus et digitus, æqualis est tamen incorruptibilitas manus et digiti. Ac per hoc quamvis a corpore incorruptibili inseparabilis incorruptibilitas sit; aliud est tamen substantia, qua corpus dicitur, aliud qualitas ejus, qua incorruptibile nuncupatur. Et ideo etiam sic non hoc est quod habet. Anima quoque ipsa, etiamsi semper sit sapiens, sicut erit cum liberabitur in æternum; participatione tamen incommutabilis sapientiæ sapiens erit, quæ non est quod ipsa. Neque enim si aër infusa luce nunquam deseratur, ideo non aliud est ipse, aliud lux qua illuminatur. Neque hoc ita dixerim, quasi aër sit anima: quod putaverunt quidam¹, qui non potuerunt incorpoream cogitare naturam. Sed habent hæc ad illa etiam in magna disparilitate quamdam similitudinem, ut non inconvenienter dicatur, sic illuminari animam incorpoream luce incorporea simplicis sapientiæ Dei, sicut illu-

¹ Diogenes ex Aristot. lib. 1. de Anima, c. 2. Anerdemus et Anaximenes ex Tertul. lib. de Anima, c. 9.

minatur aëris corpus luce corporea; et sicut aër tenebrescit ista luce desertus, (nam nihil sunt aliud quæ dicuntur locorum quorumcumque corporalium tenebræ, quam aër carens luce) ita tenebrescere animam sapientiæ luce privatam.

III. Secundum hoc ergo dicuntur illa simplicia, quæ principaliter vereque divina sunt, quod non aliud est in eis qualitas, aliud substantia, nec aliorum participatione, vel divina, vel sapientia, vel beata sunt. Cæterum dictus est in Scripturis sanctis Spiritus sapientiæ multiplex¹, eo quod multa in se habeat; sed quæ habet, et hæc est, et ea omnia unus est. Neque enim multæ, sed una sapientia est, in qua sunt immensi quidam atque infiniti thesauri rerum intelligibilium, in quibus sunt omnes invisibiles atque incommutabiles rationes rerum, etiam visibilibus et mutabilibus, quæ per ipsam factæ sunt. Quoniam Deus non aliquid nesciens fecit, quod nec de quolibet homine artifice recte dici potest: porro si sciens fecit omnia, ea utique fecit quæ noverat. Ex quo occurrit animo quiddam mirum, sed tamen verum, quod iste mundus nobis notus esse non posset, nisi esset; Deo autem nisi notus esset, esse non posset.

¹ Sap. vii, 22, 23.

CAPUT XI.

An ejus beatitudinis, quam sancti Angeli ab initio sui semper habuerunt, etiam illos spiritus qui in veritate non steterunt, participes fuisse credendum sit.

QUÆ cum ita sint, nullo quidem modo secundum aliquod temporis spatium prius erant illi spiritus tenebræ, quos Angelos dicimus: sed simul ut facti sunt, lux facti sunt: non tamen ita tantum creati, ut quoquo modo essent, et quoquo modo viverent; sed etiam illuminati, ut sapienter beateque viverent. Ab hac illuminatione aversi quidam angeli, non obtinuerunt excellentiam sapientis beatæque vitæ, quæ procul dubio nonnisi æterna est æternitatisque suæ certa atque segura: sed et rationalem vitam licet insipientem sic habent, ut eam non possint amittere, nec si velint. Quatenus autem antequam peccassent, illius sapientiæ fuerint participes, definire quis potest? In ejus tamen participatione æquales fuisse istos illis, qui propterea vere pleneque beati sunt, quoniam nequaquam de suæ beatitudinis æternitate falluntur quomodo dicturi sumus? quandoquidem si æquales in ea fuissent, etiam isti in ejus æternitate mansissent pariter beati, quia pariter certi. Neque enim sicut vita quandiu cumque fuerit, ita æterna vita veraciter dici poterit, si finem habitura sit. Siquidem vita tantummodo vivendo, æterna vero finem non habendo nominata est. Quapropter quamvis non quidquid æternum, continuo beatum sit; (dicitur enim etiam pœnalis ignis æternus): tamen si vere perfecteque beata vita nonnisi æterna est, non erat talis istorum, quando-

que desitura, et propterea non æterna, sive id scirent, sive nescientes aliud putarent: quia scientes timor, nescientes error beatos esse utique non sinebat. Si autem hoc ita nesciebant, ut falsis incertisve non fiderent, sed utrum sempiternum, an quandoque finem habiturum esset bonum suum, in neutram partem firma assensione ferrentur, ipsa de tanta felicitate cunctatio eam beatæ vitæ plenitudinem, quam in sanctis Angelis esse credimus, non habebat. Neque enim beatæ vitæ vocabulum ita contrahimus ad quasdam significationis angustias, ut solum Deum dicamus beatum: qui tamen ita vere beatus est, ut major beatitudo esse non possit: in cujus comparatione, quod Angeli beati sunt, sua quadam summa beatitudine, quanta esse in Angelis potest, quid aut quantum est?

CAPUT XII.

De comparatione beatitudinis justorum, necdum tenentium promissionis divinæ præmium, et primorum in paradiso hominum ante peccatum.

NEC ipsos tantum, quod attinet ad rationalem vel intellectualem creaturam, beatos nuncupandos putamus. Quis enim primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum, quamvis de sua beatitudine quam diuturna vel utrum æterna esset incertos¹; (esset autem æterna, nisi peccassent:) cum hodie non impudenter beatos vocemus, quos videmus juste ac pie, cum spe futuræ immortalitatis, hanc vitam ducere, sine crimine vastante conscientiam, facile impetrantes peccatis hujus

¹ Vide lib. x. de corrept. et gra. c. 10. et lib. xi. Gen. c. 18.

infirmittatis divinam misericordiam. Qui licet de suæ perseverantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseverantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuque justitiæ perseveraturum usque in finem sciat, nisi aliqua revelatione ab illo fiat certus qui de hac re justo latentique iudicio non omnes instruit, sed neminem fallit. Quantum itaque pertinet ad delectationem præsentis boni, beator erat primus homo in paradiso, quam quilibet justus in hac infirmitate mortali: quantum autem ad spem futuri¹ beator quilibet in quibuslibet cruciatibus corporis, cui non opinione, sed certa veritate manifestum est, sine fine se habiturum omni molestia carentem societatem Angelorum in participatione summi Dei, quam erat ille homo sui casus incertus in magna illa felicitate paradisi.

CAPUT XIII.

An ita unius felicitatis omnes Angeli sint creati, ut neque lapsuros se possent nosse qui lapsi sunt, et post ruinam labentium perseverantiæ suæ præscientiam acceperint qui steterunt.

Quocirca cuius jam non difficulter occurrit utroque conjuncto effici beatitudinem, quam recto proposito intellectualis natura desiderat; hoc est, ut et bono incommutabili, quod Deus est, sine ulla molestia perfruatur, et in eose in æternum esse mansuram, nec ulla dubitatione cunctetur, nec ullo errore fallatur. Hanc habere Angelos lucis pia fide credimus: hanc nec antequam caderent¹, habuisse

¹ *Supple* boni. — ² Confer. lib. xi. de Genesi ad lit. a cap. 16. usque ad 27.

angelos peccatores, qui sua pravitate illa luce privati sunt, consequenti ratione colligimus; habuisse tamen aliquam etsi non præsciam beatitudinem, si vitam egerunt ante peccatum, profecto credendi sunt. Aut si durum videtur, quando facti sunt Angeli, alios credere ita factos ut non acciperent præscientiam vel perseverantiæ vel casus sui, alios autem ita ut veritate certissima æternitatem suæ beatitudinis nossent; sed æqualis felicitatis omnes ab initio creati sunt, et ita fuerunt, donec isti qui nunc mali sunt, ab illo bonitatis lumine sua voluntate cecidissent: procul dubio multo est durius nunc putare Angelos sanctos æternæ suæ beatitudinis incertos, et ipsos de semetipsis ignorare, quod nos de illis per Scripturas sanctas nosse potuimus. Quis enim catholicus Christianus ignorat nullum novum diabolium ex bonis Angelis ulterius futurum; sicut nec istum in societatem bonorum Angelorum ulterius rediturum? Veritas quippe in Evangelio sanctis fidelibusque promittit, quod erunt æquales Angelis Dei¹: quibus etiam promittitur, quod ibunt in vitam æternam². Porro autem si nos certi sumus nunquam nos ex illa immortalis felicitate casuros; illi vero si certi non sunt, jam potiores, non æquales eis erimus. Sed quia nequaquam veritas fallit, et æquales eis erimus, profecto etiam ipsi certi sunt suæ felicitatis æternæ. Cujus illi alii quia certi non fuerunt; non enim erat eorum æterna felicitas cujus certi essent, quæ finem fuerat habitura: restat ut aut impares fuerint, aut si pares fuerint, post istorum ruinam illis certa scientia suæ sempiternæ felicitatis accesserit. Nisi forte quis dicat, id quod Dominus ait de diabolo in Evangelio: « Ille homicida erat ab initio et in » veritate non stetit³; sic esse accipiendum, ut non solum homicida fuerit ab initio, id est, initio humani ge-

¹ Matth. xxii, 38. et Luc. xx, 36. — ² Id. xxv, 46. — ³ Joan. viii, 44.

neris, ex quo utique homo factus est, quem decipiendo posset occidere: verumetiam ab initio suae conditionis in veritate non steterit; et ideo nunquam beatus cum sanctis Angelis fuerit, suo recusans esse subditus Creatori, et sua per superbiam velut privata potestate lætatus, ac per hoc falsus et fallax; quia nec unquam potestatem Omnipotentis evadit, et qui per piam subjectionem noluit tenere quod vere est, affectat per superbam elationem simulare quod non est: ut sic intelligatur etiam quod beatus Joannes apostolus ait: « Ab initio diabolus peccat¹; » hoc est, ex quo creatus est, justitiam recusavit, quam nisi pia Deoque subdita voluntas habere non possit. Huic sententiæ quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, id est, Manichæis; etsi quæ aliæ pestes ita sentiunt, quod suam quamdam propriam tanquam ex adverso quodam principio diabolus habeat naturam mali: qui tanta vanitate desipiunt, ut cum verba ista evangelica in auctoritate nobiscum habeant, non attendant non dixisse Dominum: « A veritate alienus fuit; » sed, « In veritate » non stetit: » ubi a veritate lapsus intelligi voluit: in qua utique si stetisset, ejus particeps factus, beatus cum sanctis Angelis permaneret.

CAPUT XIV.

Quo genere locutionis dictum sit de diabolo, quod in veritate non steterit, quia veritas non est in eo.

SUBJECIT autem indicium, quasi quæsissemus unde ostendatur quod in veritate non steterit, atque ait: « Quia

¹ 1 Joan. III, 8.

» non est veritas in eo. » Esset autem in eo, si in illa stetisset. Locutione autem dictum est minus usitata. Sic enim videtur sonare: « In veritate non stetit, quia non » est veritas in eo¹, » tanquam ea sit causa, ut in veritate non steterit, quod in eo veritas non sit: cum potius ea sit causa, ut in eo veritas non sit, quod in veritate non steterit. Ista locutio est, et in Psalmo: « Ego » clamavi, quoniam exaudisti me, Deus²: » cum dicendum fuisse videatur: « Exaudisti me, Deus, quoniam clamavi. » Sed cum dixisset: « Ego clamavi; » tanquam ab eo quæreretur, unde se clamasse monstraret, ab effectu exauditionis Dei clamoris sui ostendit affectum; tanquam diceret: « Hinc ostendo clamasse me, quoniam exaudisti me. »

CAPUT XV.

Quid sentiendum sit de eo quod scriptum est: Ab initio diabolus peccat.

ILLUD etiam quod ait de diabolo Joannes, « Ab initio » diabolus peccat³; » non intelligunt, si naturale est, nullo modo esse peccatum. Sed quid responderetur prophetis testimoniis, sive quod Isaias ait, sub figurata persona principis Babylonis diabolum notans: « Quomodo » cecidit Lucifer, qui mane oriebatur⁴: » sive quod Ezechiel: « In deliciis paradisi Dei fuisti, omni lapide » pretioso ornatus es⁵? Ubi intelligitur fuisse aliquando sine peccato. Nam expressius ei paulo post dicitur: « Ambulasti in diebus tuis sine vitio⁶. » Quæ si aliter

¹ Joan. VIII, 44. — ² Psal. XVI, 6. — ³ 1. Joan. III, 8. — ⁴ Isai. XIV, 12. —

⁵ Ezech. XXVIII, 13. — ⁶ Ibid.

convenientius intelligi nequeunt, oportet etiam illud quod dictum est: « In veritate non stetit, » sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed non permanserit. Et illud, quod « Ab initio diabolus peccat, » non ab initio, ex quo creatus est, peccare putandus est; sed ab initio peccati, quod ab ipsius superbia coeperit esse peccatum. Nec illud quod scriptum est in libro Job, cum de diabolo sermo esset: « Hoc est initium figmenti Domini, quod » fecit ad illudendum ab Angelis suis¹; » cui consonare videtur et Psalmus, ubi legitur: « Draco hic quem fin- » xisti ad illudendum ei²; » sic intelligendum est, ut existimemus talem ab initio creatum, cui ab Angelis illuderetur, sed in hac poena post peccatum ordinatum. Initium ergo ejus figmentum est Domini: non enim est ulla natura etiam in extremis infimisque bestiolis, quam non ille constituit, a quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, sine quibus nihil rerum inveniri vel cogitari potest: quanto magis angelica creatura, quae omnia caetera, quae Deus condidit, naturae dignitate praecedit?

CAPUT XVI.

De gradibus et differentiis creaturarum, quod aliter pendet usus utilitatis, aliter ordo rationis.

In his enim, quae quoquo modo sunt, et non sunt quod Deus est a, quo facta sunt, praepo-
nuntur viventia non viventibus, sicut ea quae habent vim gignendi vel etiam appetendi, his quae isto motu carent. Et in his, quae vivunt, praepo-
nuntur sentientia non sentientibus, sicut arboribus

¹ Job. xl, 14. juxta lxx. — ² Psal. cii, 26.

animalia. Et in his, quae sentiunt, praepo-
nuntur intelligentia non intelligentibus, sicut homines pecoribus. Et in his, quae intelligunt, praepo-
nuntur immortalia mortalibus, sicut Angeli hominibus. Sed ista praepo-
nuntur naturae ordine: est autem alius atque alius pro suo cujusque usu aestimationis modus, quo fit ut quaedam sensu carentia quibusdam sentientibus praepo-
namus, in tantum ut si potestas esset, ea prorsus de natura rerum auferre vellemus, sive quem in ea locum habeant ignorantes, sive etiam si sciamus, nostris ea commodis postponentes. Quis enim non domi suae panem habere quam mures, nummos quam pulices malit? Sed quid mirum, cum ipsorum etiam hominum aestimatione, quorum certe natura tantae est dignitatis, plerumque charius comparetur equus quam servus, gemma quam famula? Ita libertate judicandi plurimum distat ratio considerantis a necessitate indigentis, seu voluptate cupientis, cum ista quid per se ipsum in rerum gradibus pendat, necessitas autem quid propter quid expetat, cogitet; et ista quid verum luci mentis appareat, voluptas vero quid jocundum corporis sensibus blandiatur, exquirat. Sed tantum valet in naturis rationalibus quoddam veluti pondus voluntatis et amoris, ut cum ordine naturae Angeli hominibus, tamen lege justitiae boni homines malis Angelis praerantur.

CAPUT XVII.

Vitium malitiæ non naturam esse, sed contra naturam, cui ad peccandum non Conditor causa est, sed voluntas.

PROPTER naturam igitur, non propter malitiam diaboli, dictum recte intelligimus: « Hoc est initium figmenti Domini¹ »: quia sine dubio ubi esset vitium malitiæ, natura non vitiata præcessit. Vitium autem ita contra naturam est, ut non possit nisi nocere naturæ. Non itaque esset vitium recedere a Deo, nisi naturæ, cujus id vitium est, potius competeret esse cum Deo. Quapropter etiam voluntas mala grande testimonium est naturæ bonæ. Sed Deus sicut naturarum bonarum optimus creator est, ita malorum voluntatum justissimus ordinator; ut cum male illæ utuntur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis. Itaque fecit ut diabolus institutione illius bonus, voluntate sua malus, in inferioribus ordinatus illuderetur ab Angelis ejus, id est, ut prosint tentationes ejus sanctis, quibus eas obesse desiderat. Et quoniam Deus cum eum conderet, futuræ malignitatis ejus non erat utique ignarus, et prævidebat quæ bona de malis ejus esset ipse facturus: propterea Psalmus ait: « Draco hic, quem finxisti ad illudendum ei², » ut in eo ipso quod eum finxit, licet per suam bonitatem bonum, jam per suam præscientiam præparasse intelligatur quomodo illo uteretur et malo.

¹ Job. xi, 14. — ² Psal. ciii, 26.

CAPUT XVIII.

De pulchritudine universitatis, quæ per ordinationem Dei etiam ex contrariorum fit oppositione luculentior.

NEQUE enim Deus ullum, non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset quibus eos honorum usibus commodaret, atque ita ordinem sæculorum tanquam pulcherrimum carmen ex quibusdam quasi antithetis honestaret. Antitheta enim quæ appellantur, in ornamentis elocutionis sunt decentissima, quæ latine appellantur opposita, vel quod expressius dicitur, contrapositiona. Non est apud nos hujus vocabuli consuetudo, cum tamen eisdem ornamentis locutionis etiam sermo latinus utatur, imo linguæ omnium gentium. His antithetis et Paulus apostolus in secunda ad Corinthios Epistola, illum locum suaviter explicat, ubi dicit: « Per arma justitiæ a dextris et a sinistris, » per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam; ut seductores, et veraces: ut qui ignoramur, et cognoscimur; quasi morientes, et ecce vivimus; ut coerciti, et non mortificati; ut tristes, semper autem gaudentes; » sicut egeni, multos autem ditantes; tanquam nihil habentes, et omnia possidentes¹. » Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam, non verborum, sed rerum eloquentia contrariorum oppositione sæculi pulchritudo componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastico, hoc modo:

¹ 2 Cor. vi, 7-9.